

Kapitel 1.

Pionerårene 1929-1938

Professor Erik Arup, der har paataget sig Historieundervisningen i Efteraarsemesteret, vil i den kommende Maaned holde fire Forelæsninger, og mødes i den Anledning i Morgen Kl. 11 paa teknisk Skole med de Historiestuderende.

(Aarhus Stiftstidende 16.09.1929)

Professor Arups Forelæsninger over Kilderne til Danmarks Historie finder Sted hver Tirsdag fra Kl. 10-12.

(Aarhus Stiftstidende 23.09.1929)

Det kunne være fristende at kalde disse to notitser for “dåbsatterne” til Historisk Institut ved Aarhus Universitet; men det ville være en tilsnigelse. Først i august 1933 besluttede Universitetsbestyrelsen sig for dette navn, der blev landskendt, da Christian X tog det i sin kongelige mund ved indvielsen af de første bygninger den 11. september samme år. Navnet og begrebet Historisk Institut kom til langt senere.

Det er dog sandt nok, at Arup gjorde begyndelsen til det, der blev til Historisk Institut ved Aarhus Universitet, og det er ikke helt tilfældigt. Både som medlem af “universitetskommissionen” (1919-25) og efter afgivelse af dens betænkning havde han været en ivrig fortaler for at lægge landets andet universitet i Århus, og at det skulle være et fuldt udbygget universitet og ikke kun en lægeskole, endsig blot en højskole. Det var tilsyneladende også ham, der undfangede den idé, at man af taktiske og økonomiske grunde skulle begynde med så bred en vifte som muligt af historisk-filologiske fag foruden det obligatoriske *filosofikum*. Som indbudt gæst (sammen med Knud Faber, hans medkombattant på Københavns Universitet) til Univer-

Fra København ville man normalt tage natbåden til Århus; men rejste man med toget, ville man snart efter ankomsten på Banegårdspladsen møde de århusianske sporvogne, der som rene museumsgenstande kørte rundt i byen, indtil de blev ødelagt ved schalburtaget i august 1944. Oplevede man tilmed, at drageren sagde “derfor ikke” i stedet for “selv tak”, var det som at være kommet til et fremmed land (som beskrevet af Sløk 1988). Fotografiet er angiveligt fra 1932 og må være fra sommeren, da den åbne bivogn er med. (Foto: Klemann (?), Lokallhistorisk Samfund)

sitetsbestyrelsens møde den 27. maj 1928 foreslog han oprettelse af et docentur i historie, der “tillige kunde gennemgaa Nationaløkonomien” med et pensum svarende til juridisk embedseksamens første del, hvilket Bestyrelsen vedtog og tilsendte Undervisningsministeriet en skrivelse om.

Der var blot den hage ved det, at den mand, Arup havde i tanker til dette docentur, nemlig Albert Olsen, endnu ikke havde disputeret, og uden disputats ville han ikke kunne få en lærestol i historie, i al fald ikke hvis hans undervisning (og med tiden også eksaminationsret) skulle anerkendes af Universitetet (i København). Det næste og større problem var, at “Universitetsundervisningen i Jylland” nu blev draget ind i den voldsomme strid, der hærgede blandt landets historikere i disse år.

Det kan synes os så forunderligt i dag; men historikermiljøet var lille og karrieremulighederne færre. Medmindre man satsede på gymnasieskolen eller – det endnu ikke fuldt udbyggede – arkivvæsen

var der kun de tre professorater ved Københavns Universitet at slås om. Imellem to af disse professorer, Aage Friis (1870-1949), professor i 1913, og Erik Arup (1876-1951), professor i 1916, havde der udviklet sig et personligt modsætningsforhold, der blev dyrket med en sådan hadefuldhed fra begge sider, at man nærmest kunne være sikker på, at hvis den ene sagde ét, sagde den anden per automatik det modsatte, og Albert Olsen var elev af Arup!

Albert Olsen (1890-1949) var, som noget usædvanligt i tiden for en akademiker, søn af en lokomotivfører (oprindeligt fyrbøder) og var selv uddannet maskinarbejder, inden han blev mag. art. i historie som 30-årig. Politisk befandt han sig på Socialdemokratiets venstrefløj, og han var kendt i offentligheden for de barske udfald imod kapitalismen, han forfattede som journalistisk medarbejder ved Social-Demokraten siden 1922. Som sin læremester var han overbevist om, at økonomisk historie var videnskabeliggørelsen af historiefaget, og da han skarpt og polemisk havde kritiseret den fortsatte nationale chauvinisme og personlighedsdyrkelse blandt kollegerne (bl.a. pga. deres kritik af Arups Danmarkshistorie og Hartvig Frischs Kulturhistorie), havde han i vide kredse fået ry for at være en fæl “bolsjevik”.

Da “Universitetsundervisningen i Jylland” begyndte sin tre-årige forsøgsperiode den 11. september 1928, var det således uden historie; men de nyansatte lærerkræfter i filosofi, dansk, engelsk, fransk og tysk pressede på for snarest at få det med, ikke mindst fordi man regnede med, at det ville øge tilgangen af de studerende, som modstanderne af forsøget spottende hævdede aldrig ville vise sig. Efter forhandlinger med Århus Byråd (som skulle betale) og Det filosofiske Fakultet i København (som skulle godkende) besluttede Universitetsbestyrelsen i marts 1929 at opslå docenturer i hhv. historie, klassisk filologi og litteraturhistorie.

Foruden Albert Olsen meldte mag. art. Hans Jensen sig som ansøger til lærestolen i historie. Han kunne henvise til et langt større forfatterskab, som han dog ikke udgav for original forskning, end Albert Olsens kun 28 sider. På et fællesmøde med “Universitetsundervisningens Lærere” den 18. maj vedtog Universitetsbestyrelsen dog efter “nogen diskussion” enstemmigt “at meddele Universitetet”, at

man navnlig af Hensyn til Magister Olsens Uddannelse i økonomisk Historie og ogsaa af andre Grunde meget ønsker at udnævne Magister Olsen som Docent i Historie, og at Bestyrelsen derfor agter at foretage denne udnævnelse saafremt Universitetet ikke maatte rejse indsigelse herimod.

I mellemtiden havde Albert Olsen i et brev til formanden, Victor Albeck meddelt, at han var ved at være færdig med sin disputats, som han snarest ville indlevere til antagelse, og selvom det ikke fremgår af bestyrelsens forhandlingsprotokol, er det tydeligt fra breve og konceptbogen i Albecks privatarkiv, at situationen nu blev tilspidset. Turde man – som foreslået af Arup, men frarådet af Knud Faber – vove en konflikt med Det filosofiske Fakultet ved, uden dets tilslutning, at ansætte eller konstituere Albert Olsen som docent? Det var vigtigt at påbegynde historieundervisningen og påtrængende at få det annonceret; men ikke mindst en skarp artikel i Herning Avis 22.05.1929 om omstændighederne ved denne udnævnelse må have virket advarende om de reaktioner, dette kunne udløse – til stor skade for det spæde forsøgs renommé!

Bl.a. efter ønske fra Albert Olsen selv, endte Universitetsbestyrelsen den 3. september med at ville afvente bedømmelsen af den nu indleverede disputats og at tage imod Arups tilbud om at afholde gæsteforelæsninger i efterårssemesteret. Historieundervisningen kunne nu begynde. Af de 89 immatrikulerede studenter (heraf 68 nye!) havde tre valgt historie som fag. Hvor mange århusianske borgere, der mødte op til Arups forelæsninger, hvortil der var of-fentlig adgang, vides ikke.

Da Albert Olsens afhandling blev taget under bedømmelse, havde Aage Friis alvorlige – og skulle det vise sig – fagligt berettigede indvendinger imod den, men anerkendte dog også dens faglige kvaliteter. *Studier over den danske Finanslov 1850-1864* blev antaget til forsvar for den filosofiske doktorgrad og forsvarshandlingen berammet til forårssemesteret 1930.

Ved nyheden herom rettede Århus i december 1929 en forespørgsel til Københavns Universitet, om det nu havde noget at indvende imod, at Universitetsbestyrelsen ansatte Albert Olsen som docent, og fik til svar, at Det filosofiske Fakultet

udtaler, at [afhandlingen] efter Fakultetets Skøn ikke uden videre kvalificerer ham til en Universitetsstilling, og at man under normale Forhold ville lade Afgørelsen afhænge af en Konkurrence, men at Fakultetet i Betragtning af, at Stillingen i Aarhus kun er midlertidig, ikke under de nuværende forhold vil modsætte sig, at denne Undervisning betros Magister Albert Olsen for Resten af Treaaret.

Med de tre år mentes naturligvis den forsøgsperiode, den Kongelige anordning af 1928 havde givet "Universitetsundervisningen i Jylland" tilladelse til. Ikke desto mindre er der ikke noget at tage fejl af: At være docent i Århus var andenrangs i forhold til København! Som det imidlertid fremgår af den følgende årsberetning, valgte Universitetsbestyrelsen at tolke svaret derhen, at Det filosofiske Fakultet "efter fornyet overvejelse indstillede mag. art Albert Olsen til Ansættelse".¹ Til Bestyrelsens forsvar kan anføres, at den københavnske dekan havde tilføjet, at Arup i et "særvotum" havde udtalt, at Albert Olsen "efter hans Skøn" var "den bedst kvalificerede til Docentpladsen"; men efterfølgende måtte man med rette modtage en skarp protest fra Københavns Universitet for denne omfortolkning.

Da var ansættelsen imidlertid sket per 1. januar 1930, og Aarhus Stiftstidende kunne den 9. februar meddele, at den nye docent ville holde "Øvelser over Samfundsøkonomi, Handelshistorie og politisk Geografi" samt give offentlige "Forelæsninger over Danmarks økonomiske Historie fra 1536 til Nutiden". Inden da havde samme avis den 23. januar haft en samtale med ham og herunder foreholdt ham de angreb, han var blevet udsat for pga. sine politiske anskuelser. Hertil svarede han, dels at man ikke plejer at spørge til politisk farve ved universitetsansættelser, dels at han "i bedste Forstaaelse" havde forfattet en stor dansk-økonomisk historie på tysk sammen med den radikale Arup, den konservative professor Axel Nielsen og venstremanden O.H. Larsen, og han sluttede med følgende salut:

har nogen travlt med min politiske Anskuelse, vil jeg blot pege paa, at jeg er kommet til Aarhus ikke for at drive Politik, men for at dyrke historisk Videnskab.

I sin velkomst afviste den århusianske studenteravis *Den jydsk Akademi* de kraftige angreb ved dels at fremhæve hans "videnskabelige

Kvalifikationer” dels rose ham for at have “tonet rent Flag og sagt sin Mening uden Omsvøb”.

Ingen af disse ord formildede åbenbart angriberne. Tværtimod talte Herning Avis endnu den 1. april 1931 om “bolshevikisk indstillede Universitetslærere”, der ville gøre det nye universitet “rodløst i Jylland”.

Historiefaget var i disse år genstand for hed politisk debat. Når forfattere som Erik Arup og Hartvig Frisch erklæret skrev deres bøger på et “økonomisk-materialistisk” grundlag, var det i visse kredse ensbetydende med “marxisme” og derfor fæl revolutionær virksomhed, og det var oprørende, når nogle historikere udtalte sig kritisk om det nuværende samfund i stedet for at bibringe ungdommen den nationale og moralske lære, der kunne udtrages af historien. (Det var nemlig *ikke* at politisere. . .).

Der er ingen forlydender om, at Albert Olsen lod sig mærke med sine politiske anskuelser i sin undervisning. Sandheden er vel, at den var lige så kedelig som det meste af hans videnskabelige produktion, fyldt med tal og tabeller. Der er derimod forlydender om, at hans voldsomme temperament kom til udfoldelse, når han kylede kollegiehæfterne med de afleverede skriveøvelser tilbage i hovedet på studenterne med bramfrie udtalelser om indholdet, og at han blev hidsig ved mødet med naive bemærkninger om fortidens stakkels forkuede danske bønder. Det gjorde ham dog ikke mindre værdsat blandt de studerende som

den ideelle Lærer, der følte det som sin Hovedopgave at holde det historiske Studium borte fra al Pedanteri og verdensfjern Granskning og gøre det til et nøgternt og reelt Studium af de Hovedproblemer i Historien, som fører op til “Verden i Dag”.²

Erik Reske-Nielsen, der var rus i efterårssemesteret 1938, hvor Albert Olsen en tid vikarierede for den nyligt afdøde Plesner, erindrer det således, at de “fleste” ældre studenter “forguede ham”.³

Det ringe antal studenter (6 ny-indskrevne til historie i 1930) skabte ikke alene grundlag for personlig kontakt, men også for en uformel, ikke-akademisk atmosfære, som må have passet godt til Olsens gemyt. Også forskningsmæssigt blev årene i Århus en god tid, helt konkret udmøntet i 12 titler, hvoraf to blev trykt i *Acta Jutlandica*, som ikke kun rummede det nye universitets årsberetninger

og læseplan, men også skulle demonstrere stedets videnskabelige seriøsitet, hvorfor Universitetsbestyrelsen lagde vægt på at fremskaffe pengene til trykning.

I 1931 opstillede Albert Olsen til Folketingsvalget som socialdemokratisk kandidat i Odder-kredsen, og to år efter blev han valgt ind i Århus Byråd som naturligt medlem af den socialdemokratiske gruppe, der traditionelt lå noget til venstre for partiets officielle linie. Det har næppe skadet det unge universitets omdømme i denne gruppe, som havde absolut flertal i Byrådet og derfor var afgørende for den fortsatte kommunale finansiering.

Ved "universitetsloven" i 1931 overtog staten finansieringen af *filosofikum*, og fire år efter blev "skoleembedseksamen" nyordnet ved en kongelig anordning, der indførte to bifag (i modsætning til tidligere ét) til hovedfaget, men også gav Aarhus Universitet eksaminationsret og dermed også ret til selv at nedsætte faglige bedømmelsesudvalg til stillingsbesættelser.

De bestående docenturer blev omdannet til professorater, finansieret af staten, der også bevilgede to nye docenturer, herunder et i historie. Efter opslag og ansøgning blev Albert Olsen pr. 1. august udnævnt til professor og Johan Plesner som docent i historie. Han

kom hurtigt til at sætte pris paa Albert Olsens kraftfulde og venesæle personlighed, og da de i hovedsagen havde samme syn paa undervisningen i historie, udviklede der sig et frugtbart samarbejde og et udmærket indbyrdes forhold.

Ordene stammer fra Adam Afzelius,⁴ der i foråret 1936 var blevet ansat som undervisningsassistent til deling imellem historie og klassisk filologi, og som blev den tredje værdifulde kraft i historiefagets grundlæggelsesår.

I foråret 1935 fik Historie sit eget lokale, nummer 220 på anden sal i Universitetsbygningen. Her indrettedes "Historisk Laboratorium" med egen lås og nøgler til såvel lærerne som studenterne. Bogbestanden omfattede ikke meget andet end et par håndbøger; men her fandt historieundervisningen sted fra da af, og det var et af de få steder på Universitetet, hvor der måtte ryges – også i timerne! Det vides ikke, hvornår det blev skik, at læreren satte en cigarkasse frem til fri brug; men der er samstemmende forlydender om, at de

Universitetets første bygning (den første hovedbygning; indviet 1933) ses her fra en af de oprindelige professorvillaer i det nuværende Nordøsthjørne. Den renlivede funktionalisme har virket ekstra provokerende, så længe bygningen stod isoleret på morænekloftens næstøverste knold, og de gule teglsten gjorde ikke provokationen mindre. Her i landet bygger man da i røde sten! (Foto, privateje)

historiestuderende med dette lokale opfattede sig som noget ganske særligt.

Samme sommer afholdtes den første embedseksamen i historie som hovedfag. De skriftlige spørgsmål var ifølge Årsberetningen:

1. Hovedtrækkene i Athens Forfatningshistorie fra Solons til de tredive Tyranners tid
2. Hansestædernes, særligt Lübecks Betydning for Nordens, særligt Danmarks Historie i det 15. og første Halvdel af det 16. Aarhundrede
3. Hovedlinierne i europæisk Toldpolitik 1860-1914
4. Englands Deltagelse i og Udbytte af de store Opdagelser.

De mundtlige spørgsmål lød:

1. Luthers Stilling til Samtidens sociale og politiske Bevægelser
2. Sundtoldens Betydning for Danmarks udenrigspolitiske Stilling

3. Franske Forfatninger 1789-1830 og disses Betydning for den europæiske Forfatningsudvikling
4. Ranks Forudsætninger og hans Placering i tysk Historieskrivning.⁵

Eksamenskandidaten var “Fru Kolstrup, gift med Adjunkt Kolstrup, Aarhus”, som Aarhus Stiftstidende 14.06 noterede om begivenheden. Avisen skrev ikke noget om, at Gerda Anna Kolstrup først var blevet immatrikuleret i universitetsåret 1934/35 og således blot må have afsluttet sit historiestudium i København med eksamen i Århus; men det var vel heller ikke så væsentligt. Hun var forresten den ene af to kvinder ud af i alt 29 historiestuderende ifølge Universitetets matrikler for 1932/33-1934/35.

På denne tid var Albert Olsen tilsyneladende begyndt at forsømme nogle af sine professoratsforpligtelser, i al fald ved at udeblive fra

Den første mundtlige embedseksamen i Historie i Aarhus fandt sted den 14. juni 1935 i det daværende Fysisk Auditorium, som det fremgår af armaturet på væggen bag eksaminatorerne: Albert Olsen til venstre og Johan Plesner til højre. På den anden side af bordet sidder eksaminanden, Gerda Anna Kolstrup, i nydeligt sommerantræk. Imellem dem sidder censorerne: Til højre seminarieforstander Ernst Larsen og til venstre den navnkundige Knud Kretzschmer, der virkede som censor i historie ved begge universiteter i perioden 1928-1965. (Foto: Åge Fredslund Andersen, Lokalhistorisk Samling)

møderne i Det humanistiske Fakultet (som man nu var begyndt at kalde sig). Det blev snart klart hvorfor. I 1935 trak Aage Friis sig tilbage. Arup overtog hans agtværdige embede som Professor *Rostgardianus* i nordisk historie og antikviteter (ved Københavns Universitet), og Arups professorat blev opløst ledigt.

Erling Olsen har givetvis ret, når han i sine erindringer skriver, at hvor godt hans far end befandt sig i Århus, “kunne han ikke stå for udfordringen... kunne han tilkæmpe sig Friis’ professorat, følte han, at meget var vundet” (Erling Olsen, 1989, s. 21). Hans disputatsforsvar ved Københavns Universitet havde været dramatisk – nok den mest dramatiske episode i nyere dansk universitetshistorie. Professoratsbesættelsen blev ikke mindre dramatisk.⁶

Der var – eller blev hurtigt – to favoritter blandt ansøgerne: Albert Olsen og Vilhelm la Cour. Vilhelm la Cour (1883-1973), der havde disputeret i 1927 (*Sjællands ældste Bygder*) var ikke blot en faglig kompetent historiker, men havde engageret sig nationalt i Sønderjylland. Han tilhørte den fløj, der mente, at Danmark kunne og burde have fået mere tilbage ved Genforeningen 1920, og at danske historikere måtte engagere sig kraftigt i grænsekampen imod den tyske påvirkning. Det var ganske vist vel det eneste punkt, hvor Arup og Friis var enige, idet de begge vedkendte sig Det Radikale Venstres opfattelse af, at grænsedragningen ikke kun politisk, men også historisk var den rigtigste løsning. I en række kronikker i dagspressen havde la Cour imidlertid rettet en skarp kritik imod Arups Danmarkshistorie og i et småskrift fra 1928 direkte undsat hans sandhedsværdi. Han var derfor Aage Friis’ oplagte kandidat til professoratet og ville vel også have været det, selv hvis Albert Olsen ikke havde søgt.

Efter voldsomme skænderier blev der nedsat et bedømmelsesudvalg, der bestod af Knud Fabricius (den tredje professor i historie siden 1917) foruden hans to krigeriske kolleger, som han forgæves søgte at mægle imellem. Politisk og fagligt stod han i øvrigt la Cour nærmest. Nye voldsomme skænderier resulterede i, at der blev udskrevet en konkurrence imellem ansøgerne, der hver skulle aflevere en bunden skriftlig opgave indenfor to måneder og afholde tre forelæsninger, én over et selvvalgt emne og to over et bundet emne med fire hhv. syv døgn forberedelsestid. (Man aner, hvorfor Albert Olsen på det seneste ikke havde haft tid til at gå til fakultetsrådsmøder i Århus!). Flertallet i den nedsatte konkurrencekomité med Arup i

spidsen erklærede i efteråret 1936 Albert Olsen for vinder, mens mindretallet, bl.a. Fabricius og Friis, var gået ind for la Cour. Dermed var den danske historikerstrid blevet yderligere skærpet; men Albert Olsen kunne nu meddele Aarhus Universitet sin fratræden. Hans brev herom blev læst op på Universitetsbestyrelsens møde den 3. december.

Uanset at Albert Olsen gerne ville være blevet i Århus, måtte man her opfatte hans afrejse som udtryk for det, man hele tiden havde frygtet, at en lærestol her blot var et trin på karrierevejen til et professorat ved Københavns Universitet (hvilket kredse dér regnede for en given ting). Victor Albeck var død i 1933, kort før indvielsen af den første bygning; men også den nye formand, Carl Holst-Knudsen gjorde en energisk indsats ikke alene for at skaffe kvalificerede universitetslærere, men også for at skaffe dem de bedst mulige vilkår og dermed tilskyndelse til at blive. Den første store sejr for denne politik kom dog først i 1940, da Franz Blatt (1930 docent og 1935 professor i klassisk filologi) ikke blot sagde nej tak til at blive kaldet til København, men også åbent erklærede, at han foretrak at blive i Århus.

Da Albert Olsens brev var blevet læst op, besluttede Universitetsbestyrelsen at anmode ham om at vikariere, indtil hans efterfølger var fundet, og i øvrigt "at udsætte sagen" mht. det ledige professorat. Man afventede nemlig, at en ny universitetslov skulle skaffe endelig klarhed over reglerne, bl.a. at Aarhus Universitet fremover selv kunne lægge de faglige bedømmelsesudvalgs indstilling til grund for ansættelse. Først i juni 1937 blev professoratet opslået ledigt, og der blev nedsat et bedømmelsesudvalg med Erik Arup, Franz Blatt og Knud Fabricius som medlemmer. Dette udvalg pegede enstemmigt på Johan Plesner, og Bestyrelsen fulgte denne indstilling på anbefaling fra Fakultetsrådet.

Med Johan Frederik Plesner (1896-1938) fik Aarhus Universitet en usædvanlig faglig kapacitet. Han gik oprindeligt kunstnervejen, blev sekretær for maleren J.F. Willumsen, og efter at han i 1922 var begyndt at studere historie, bevarede han sin interesse for, hvad vi i dag vil kalde "de materielle levn som historiske kilder". Efter sin magisterkonferens i 1927 drog han på stipendier til Firenze, hvor han i internationalt selskab fortsatte sine specialestudier, der i 1934 mundedede ud i disputatsen *L'Emigration de la Campagne à la ville libre de Florence au XIIIe siècle*. Ved ikke alene at behandle et italiensk emne,

men også gøre det på fransk brød han med den nationale tradition, der havde isoleret danske historikere, siden latinen var blevet forladt som fælles internationalt lærdomssprog. Også hans efterfølgende hovedarbejde (offentliggjort i *Acta Jutlandica* 1938, X,1) omhandlede et stykke italiensk historie i renæssancen og var tilmed på italiensk. Han blev kendt i den europæiske historikerverden og fik det ærefulde opdrag at skulle skrive om Italiens økonomi i 1200-tallet til *The Cambridge Economic History*.

Studenterne berømmede ham for at have taget deltagerne i de kildekritiske kurser med ned i byretten og hans undervisning for at være en

diskussion bordet rundt om de problemer, der knytter sig til stoffet, under hans ledelse og ikke en docering af hans egne opfattelser.⁷

Med Plesners udnævnelse havde man forladt de oprindelige planer om, at professoren i historie også skulle undervise juristerne i nationaløkonomi og indgå i et "erhvervsfakultet" (som bl.a. Albert Olsen havde været fortaler for); men han var langt fra ensidig. Hans undervisnings- og foredragsvirksomhed vidner om en levende og ofte utraditionel interesse for al ældre europæisk historie, incl. Romerriget og dets "fald". I et foredrag for Historisk Forening i København om "Den historiske Videnskabs Opgaver" (gengivet af ham selv som "Strejftog" i Aarhus Stiftstidende 12.11.34) udtalte han bl.a. følgende anerkendelse af

Kildekritikken, der dog viser sig at være hovedsagelig filologisk, medens det egentlige: Slutningen fra Kildens Udsagn til den Virkelighed, den genspejler, alt for ofte er blevet overset.

Det kan godt være, at jeg i for høj grad ser på denne – programatiske – udtalelse med en eftertids øjne; men ikke desto mindre opfatter jeg den som en befriende breche for det dødvande, dansk historieforskning var havnet i, siden Kristian Erslev i slutningen af 1800-tallet havde professionaliseret og videnskabeliggjort universitetsfaget historie ved at gøre den systematiske kildekritik til kernen i uddannelsen. Det havde for de efterfølgende generationer skabt et tilsyneladende uoverstigeligt skel imellem den videnskabelige analyse af enkeltproblemer, der næppe kunne interessere andre end

fagfæller, og behovet for sammenhængende synteser om fortiden, der turde være historikernes ikke kun vigtigste, men også mest populære opgave.

For Plesner lå løsningen således i en erkendelse af kildekritikken som hverken mere eller mindre end et nyttigt middel til at forstå den fortidige virkelighed og ikke noget mål i sig selv. Denne erkendelse og hans virke i øvrigt fik dog ikke nogen længerevarende betydning, for den 10. september 1938 døde han pludselig af en blindtarmsoperation.

Længe før da havde man genopslået det ledige docentur og meddelt det nedsatte bedømmelsesudvalg, at man alt andet lige ønskede, at det pegede på en ansøger, hvis ekspertise lå i den anden, dvs. nyere del af historien. Udvalget indstillede i maj 1938 Hans Jensen, der i 1936 var blevet dr. phil. på en afhandling om dansk jordpolitik 1757-1919; men den 2. juni meddelte denne – med samtidig fremsendelse af en lægeerklæring – at han trak sin ansøgning tilbage, og nu begyndte et sælsomt spil, der endnu engang inddrog Aarhus Universitet i “historikerfejden”.

Efter professorkonkurrencen i København havde Aage Friis sendt et – noget usædvanligt – brev til Det humanistiske Fakultet i Århus, hvori han anbefalede de konkurrencedeltagere, der ikke var blevet indstillet til professoratet, og det var vel baggrunden for, at flere af disse blev inviteret til at holde gæsteforelæsnings i forårssemesteret 1937, blandt dem Hans Jensen og Vilhelm la Cour.

La Cour skriver i sine erindringer, at han allerede i 1928 var blevet opfordret til at søge docenturet i Århus, men at han dengang ikke var “Manden” (la Cour, 1956, s. 202), endvidere at han ved årsskiftet 1936/37 var blevet inddraget i drøftelserne om at oprette en særlig lærestol i Århus i Nordens Historie “med forpligtelse til at læse over Sønderjyllands Historie”, som han ville have været en oplagt kandidat til (la Cour, 1956, s. 218ff.). Disse planer strandede imidlertid på Det humanistiske Fakultets møde den 28. januar 1937, hvor nemlig docent Plesner ifølge forhandlingsprotokollen “erklærede ikke at ville stemme for noget sådant”. Et halvt år efter var Plesner blevet professor og hans docentur opslået ledigt. Nu havde la Cour fået blod på tanden, når han blot kunne være sikker på ikke igen at skulle blive desavoueret af Arup, hvis fortsat nære forbindelser til Aarhus Universitet ingen kunne være i tvivl om. Han søgte

ikke docentstillingen; men kunne han få Århus til at kalde sig til en lærestol? Det var man dog ikke umiddelbart indstillet på.

Da Fakultetet på sit møde den 10. juni 1938 havde fået meddelelse om, at Hans Jensen pga. sin sygdom ikke ønskede at modtage docenturet, var der enighed om at ville foretage genopslag, men i referatet herom hedder det:

Da der var Grund til at gaa ud fra, at dr. la Cour ønskede "at have rimelig Sikkerhed" for at opnaa Docenturet, dersom han søgte det, bemyndigedes Dekanen til at anmode Prof. Fabricius om i Fortrolighed at meddele dr. la Cour, at man var stemt for at opslaa Stillingen paany, *dersom* man kunde gaa ud fra, at han vilde underkaste sig den normale Procedure (inden eventuel Konkurrence) uden Krav paa nogen som helst Garantier.

Da Fakultetet mødtes ti dage efter, forelå der "ikke noget klart formuleret Svar fra dr. la Cour". Man besluttede at bede Universitetsbestyrelsen om påny at opslå docenturet ledigt og at meddele de allerede anmeldte ansøgere, at de ikke behøvede at søge igen, og sådan blev det. Det siddende bedømmelsesudvalg blev bedt om at fortsætte. Det bestod af professor Oscar Albert Johnsen fra Universitet i Oslo foruden Plesner og Knud Fabricius.

Ved ansøgningsfristens udløb havde også la Cour meldt sig, og bedømmelsesudvalget blev udvidet med Franz Blatt for

at skaffe ansøgerne en fair Behandling, undgaa Kommentarer fra Offentlighedens Side og sikre Fakultetet Indflydelse ved Besættelsen af Embedet.

Imidlertid var Plesner død, inden udvalget kunne færdiggøre sit arbejde, og man besluttede nu også at genopslå det ledige professorat med den tilføjelse, at ansøgerne – hvis ønsket – også kunne komme i betragtning ved docentstillingen og ansøgerne til denne tilsvarende komme i betragtning ved professoratet. Desuden blev bedømmelsesudvalget udvidet med professor Sture Bolin fra Lunds Universitet og – Erik Arup.

På Fakultetets møde den 4. oktober (1938) blev det meddelt, at der var kommet tre nye ansøgninger, hvorimellem dr. phil. Astrid Friis, som kun søgte professoratet, og at bl.a. la Cour opretholdt

sin ansøgning (men kun til professoratet). Knud Fabricius forlod bedømmelsesudvalget og blev erstattet med rigsantikvar Poul Nør-lund.

Den 3. november skrev la Cour imidlertid til Universitetsbestyrelsen, at han trak sin ansøgning tilbage “i Betragtning af, at Professor Arup sad i Bedømmelsesudvalget”. Efter at dette brev var blevet læst op på Fakultetets møde den 5. november vedtog man at udsende følgende erklæring til pressen via Ritzaus Bureau:

Da Besættelsen af de ledige Embeder i Historie betyder en fuldstændig Nyordning af Undervisningen i dette Fag ved Aarhus Universitet, har man anset det for fornødent at nedsætte et i saglig Henseende alsidigt Udvalg på 5 Medlemmer, der repræsenterer forskellige Nuancer indenfor nordisk Historieforskning.

Med Hensyn til den i Dr. la Cours Skrivelse udtalte Forundring over, at Fakultetet har anset dette Udvalg for at være i Overensstemmelse med den ham tilsikrede og selvfølgelige Behandling, maa man fastholde, at man under hele Sagen har taget ligeligt og loyalt Hensyn til samtlige 11 Ansøgere til de to ledige Lærestole. Fakultetet maa derfor med Bestemthed afvise den Kritik, som Dr. la Cour har fremsat i sin Skrivelse og gennem Udtalelser til Pressen...

Den 11. november sendte Arup imidlertid et brev til Fakultetet, hvori han meddelte, at “han paa Grund af la Cour Sagen udtræder af det sagkyndige Udvalg”. La Cour havde således måske ikke behøvet at trække sin ansøgning; men han havde i den forbindelse fremsat nogle ytringer til pressen om Arups medvirken ved professoratsbesættelsen i København i 1936, der bevirkede, at de to måtte mødes i Helsingør Byret 29.-31. marts 1939. Denne celebre retssag er dog en anden historie. Her kan vi nøjes med at konstatere, at Aarhus Universitet kom ud af den meget spegede sag med skindet på næsen, og at bedømmelsesudvalget kunne begynde sit arbejde, men uden Arup som medlem og uden la Cour som ansøger.

I et direktiv til Udvalget meddelte Fakultetet, at man gerne så de ledige Lærestole besat “under rimelig Hensyntagen til en Fordeling af Undervisningsområdet imellem dem”, og således blev det. Indstillingen blev afgivet den 25. januar 1939. Der var enighed om at erklære Astrid Friis og Bøggild Andersen for “de eneste fuldt kompetente til Professoratet”. Astrid Friis havde imidlertid ikke

At Universitetet er "Bjerget", var endnu tydeligere, før Ringgaden blev bebygget og tæt trafikeret, som her i 1940, hvor man ser op fra Vestre Ringgade til begyndelsen af Nordre Ringgade med de første professorvillaer (bygget 1933-34) og de første parkkollegier (bygget 1935-38) til højre; til venstre det nybyggede Ortopædisk Hospital (nu ombygget til Det Teologiske Fakultet) og den sydlige ende af Barnows Tømmerhandel (nu Nobel-parken). (Foto: Åge Fredslund Andersen, Lokalhistorisk Samling)

søgt docenturet, og det resulterede i, at flertallet indstillede Bøggild Andersen som professor og Adam Afzelius som docent, mens Sture Bolin afgav mindretalsudtalelse, hvor han indstillede Astrid Friis som professor og Bøggild Andersen som docent.

Fakultetsrådet sluttede sig enstemmigt til udvalgsflertallet. Denne indstilling blev fulgt af Bestyrelse (og "approberet" af Undervisningsministeriet) med gyldighed fra 1. februar 1939. Dermed havde Universitetet fået et nyt makkerpar, som man kunne håbe ville føre historiefaget videre i en mere rolig periode.